

KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET

AL. DOBOȘI

**DIN ISTORIA ECONOMICĂ
A ORAȘULUI CLUJ
IN VEACUL XVI.**

CLUJ-KOLOZSVÁR, 1947
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T.

*Erdélyi Tudományos Intézet
Kolozsvár, Arany János-u. 11.*

A SZERKESZTÉSÉRT ÉS A KIADÁSÉRT AL. DOBOȘI FELEL

MINERVA R.-T. KOLOZSVÁR. No. 99. FSOC. JUD. CLUJ. 398.

Din istoria economică a orașului Cluj în veacul XVI.

Ordonanțe orășenești cu privire la vânzări și cumpărări.

Viața economică a suferit în cursul veacurilor adânci prefaceri, dar numai în anumite compartimente ale ei. Deaceea constatăm că în ceea ce privește viața de toate zilele, adică trebuințele cele mai indispensabile, schimbările dela un veac la altul sunt foarte mici, întâlnim chiar și dispozițiuni identice cu cele de azi. Unele norme, firește, ni-se par azi curioase sau lipsite de senz, dar aceste poartă pecetea epocii și ne arată concepția de atunci în ceea ce privește armonioasa conviețuire a oamenilor sau ne desvăluie înțelesul pe care îl dădeau oamenii din acea vreme vieții religioase-morale.

În cele de mai jos am extras și analizat din așa numitele constituțiuni municipale,¹ parte privitoare la vânzări și cumpărări ca să putem înțelege cum se desfășura viața economică în orașul Cluj în veacul XVI.

Constituția municipală din anul 1537, cea mai veche dintre cele publicate în colecția amintită, la articolul 10 spune, că vitele străinilor nu vor putea fi păscute pe teritoriul orașului Cluj. Dispozițiuni foarte aspre se aduc și împotriva acelor care își pasc porcii în vii, în sămânături, sau în grădini. Se prevede, că porcii care nu se pot mâna să fie tăiați,² iar alte animale și vite mari să fie sechestrate de cătră proprietarul pământului și judele să stabilească paguba,³ cum de altfel se face și azi. De asemenea sunt

¹ Sunt publicate în colecția Kolosvári Sándor și Óvári Kelemen, *A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye I. Kötet. Az erdélyi törvényhatóságok jogszabályai.* (Colecția dispozițiunilor juridice ale municipalităților ungurești, Dispozițiunile juridice ale municipalităților ardelenene). Budapest, 1885 pp. 176—246. — Cele din 1537 și 1557 sunt scrise în limba latină, celelalte toate (anii 1560, 1583, 1584, 1585, 1587, 1588, 1589, 1592, 1593, 1594, 1595, 1597) sunt redactate în limba maghiară după ortografia, destul de dificilă, a veacului XVI, citatele, însă le-am transcris după ortografia de azi.

² „porcos in repertos, si impelli non possunt desecare debeant”. Op. cit. art 21.

³ Ib. art. 40; despre oi v. la anul 1588.

foarte sever pedepsiți servitorii care sunt găsiți cu vitele în fânatele orașului. Acel servitor, dacă va fi prins, să i-se taie capul, iar dacă fuge de lângă vite, atunci stăpânul vitelor se va pedepsi cu 25 florini.

Principala obligație a conducătorilor orașului era stabilirea pietrelor de hotar dintre proprietăți în fiecare an. Se aduceau la aceasta operațiune și oameni tineri care să poate adevăra acele hotare. Asemenea dispozițiuni întâlnim și la 1588, unde se vorbește despre „vizitarea”, înnoirea și aratul movilelor de hotar.⁴ În acest an s’au ales patru persoane (doi dintre unguri, doi dintre Sași) pentru aceasta. Deasemenea alte două persoane pentru controlul morilor.

O dispoziție (art. 27) ne arată cu câtă vigilență își apăra orașul independența față de nobili, astfel nobilii sunt opriți să cumpere imobile pe teritoriul orașului, iar acei cari ar avea, trebuie să le vândă. Interesant este, că aceste dispozițiuni se referă și la preoți. Era pedepsit și acela care vinde proprietăți celor amintiți.

O serie întreagă de dispozițiuni sunt luate față de străini, se vede că orașul lua din timp măsuri ca nu cumva să se sporească prea mult numărul acestora. Art. 35 prevede, că niciun negustor străin (*nullus extraneorum questum faciens*) să nu fie înscris în cartea orașului, numai în cazul când cumpără casă sau alte imobile. Art. 38 oprește pe cetățeni de a face comerț cu vre-un străin sub pedeapsa decapitării și a pierderii tuturor bunurilor. Totuși, se întâmpla foarte des că unii străini stăteau în oraș fără a plăti dare, aceștia, dacă erau descoperiți, li se luau toate bunurile (*bona deprehendant et occupant*).

O măsură foarte interesantă, oare ne face să înțelegem concepția religiozo-morală a timpului, este cea cuprinsă în art. 37; care ne spune că cetățenii orașului, care n’au nevastă, să fie somați ca până la marța lăsatului de carne să-și ia soție, dacă n’ar face aceasta, să fie șterși din cartea orașului, în consecință de atunci înainte să nu poată face negoț sub pedeapsa pierderii capului și a tuturor bunurilor.

⁴ Art. 20 „*omni anno semei metas in omnibus vicinitatibus reambulent adiunctis sibi etiam iunioribus ut ipsi metas terraneas scire addiscant*”. În secolele trecute era obiceiul în Principatele Române ca la piatra de hotar să fie călugăriți sau bătuți copii de 7—10 ani ca să tină minte acel hotar, v. D. Mototolescu, *Jurământul cu brazde în cap*, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, vol. XVI. (1922) București, 1922, pp. 199 și urm.

În același an se iau unele dispozițiuni igienice-edilitare, se hotărăște ridicarea peste Someș a unui abator și construirea mai multor măcelării.⁵

Se aduc și o seamă de hotărâri, ale căror rațiuni astăzi ar fi greu de ghicit, astfel art. 41 decide că trebuie publicat când este liber adunatul nuielelor de salcie, apoi a doua zi cam spre sfârșitul slujbei să se tragă clopotele și numai după aceea să se poată aduna nuiele, cine ar face aceasta mai de vreme, să i-se taie jumătate mână.⁶

Ultimele articole din acest an sunt consacrate adunării impozitului. Se prevede, că acesta să fie stabilit din nou în fiecare an⁷ și care dintre cetățeni n'ar putea sau n'ar voi să achite impozitul, să fie șters din cartea cetățenilor și să-i-se vândă toate bunurile, chiar și casa, căci nimeni nu poate sta în oraș fără a achita impozitele, precum motivează sfatul.⁸

Dispozițiunile anului 1557 au o introducere lungă și foarte interesantă, se spune între altele „că societatea civilizată să fie apărată de magistrat și deoarece noi între atâtea furtuni nu numai din relatările altora ci și din experiența noastră proprie a orașului și... și a poporului amenințat în mod mizerabil de foame și care suferă... și dela cei care fac grave plângeri, nu fără mare indignare am luat act”. Să vedem care era acea mare indignare? Se mânau boi și alte animale în Ungaria și erau de acei cari „lăsând la o parte frica de Dumnezeu și de oameni și rușinea aleg boi bine îngrășați, îi mână de aici afară din țară, iar pe cei slabi, orbi, șchiopi, bolnavi (valetudinarios?) de nimica, murdari îi taie și jupoaié și îi introduc în măcelăria orașului, cu scopul de a-i vinde și a-i espune vânzării în mod public (publice venundari) și nu le este frică cu nerușinarea lor, nici noi din cauza strigătelor (clamorem) poporului spre indignarea celui de sus și câștigul temerar al măcelarilor, socotim și judecăm că nu putem tolera cu urechi surde nepedepsirea, ci folosul orașului...”

Dispozițiile anului 1560 se ocupă exclusiv de acei cari desfac vinul producătorului. Se spune că cine are vin de vânzare să ceară dela jude (biró) vânzător (csapláros). Acesta să fie înscris într'o listă și, cine nu-i înscris, să nu poate vinde vin. Care vânzător începe un vin „nu poate pleca până când nu se termină vinul. Ju-

⁵ „super fluvium pontem mactandi boves erigere et cameras macellares facere”, art. 28.

⁶ „collectio salicis... circa celebrationem summe misse campana pulsetur ... in amputationem medie manu convincatur”.

⁷ „Omni anno dicas conscienciose revidi et refare.”

⁸ „sine solutione census hic manere non valeat”, art. 44.

dele jura pe vânzatori că „vor măsura adevărat, vor vinde adevărat, vor da prețul vinului proprietarului”. Cine ar ști despre un vânzător nejurat, să anunțe imediat pe jude. Niciun vânzător nu putea să lase pe nimeni să ducă vin afară, fără bani.

Dela fiecare crâșmă cu emblemă (minden zégér alól) să se dea dumineca vin de câte un filer, din care să se facă cuminecătura în toate bisericile, iar ceeace ar prisosi, să fie a caplanilor (preoți ajutători). Care dintre vânzatori n'ar respecta aceste dispozițiuni, să fie închis în turn.⁹

Pe acea vreme se vindea mult vin, așa se explică că o preocupare continuă a conducătorilor orașului era reglementarea vânzării lui.

La 1583 din nou se aduc dispozițiuni privitoare la crâșme. Crâșmarii sau oamenii lor să nu poată vinde înafară de băuturi și „pâine, mâncare sau orice fel de aliment sub nicio formă”, dar dacă oameni buni ai lor sau vecini „ar duce carne sau pește cumpărat pe banii proprii” puteau să fie fripte...” cine ar contraveni acestor dispozițiuni, să fie amendat cu prețul vinului vândut, iar de aici două părți să fie ale orașului, iar una a celui însărcinat cu facerea controlului. Se spune apoi, că nimeni nu poate vinde două feluri de vin sub aceeași firmă (emblemă—cégér), sau după unul bun să măsoare unul mai slab (hitvány) sau să amestece unul bun cu altul prost (hitvány) sau cu apă, sub pedeapsă de 2 floreni (Vedem că pedeapsa era foarte mare) și numai după ce a trecut vinul să-și retragă firma (cégér) iar dacă vrea să înceapă altul, după un ceas să-și fixeze iarăși firma.

Cine vrea să-și desfacă vinul prin vânzător înainte cu „două săptămâni sau o săptămână sau trei zile să-și măsoare vinul prin persoane oficiale (judecătorii piețelor—vásár birák)”, aceștia vor nota pe buți cu cretă roșie numărul vedrelor și vor aplica și pece-tea lor, plata acestora va fi patru bani de fiecare bute.

Cine însă își vinde vinul prin ai casei sau prin slujile sale sau el însuși, nu este obligat a măsura vinul nici a sigila buțile, „deoarece hotărârile de mai sus tind (tendal) numai la aceea, că dacă vânzătorii prin risipa lor sau îndemnați de alte gânduri (vagy egyéb lélekből indultatván), la a vânzarea vinului față de volumul buții ar cauza pagubă proprietarului, acesta să poată lua paguba dela vânzătorii”.

⁹ Sub turn se înțelegea un bastion din partea orașului numită cetatea veche (óvár), care și mai târziu a servit ca închisoare, v. op. cit. p. 196 n. 2.

Dar peste un an, la 1584, în legătură cu judecătoria piețelor (controlori) din nou se tratează despre vânzătorii vinului. Se repetă dispozițiunile anului precedent, se adaogă numai unele lucruri ca de ex. să fie pedepsit acel proprietar, care va angaja alt vânzător decât cel fixat de controlor, de altă parte și vânzătorul designat pentru un proprietar, dacă ar refuza să meargă acolo, să fie închis în colivie (kalitka) pe trei zile.¹⁰

Vânzătorul nu avea voie să cumpere vin pentru a-l vinde cu câștig, nici nu putea să ia mai mult de 25 de bani dela fiecare vin mare sau mic (bute) și „față de ieftinătatea de azi, trebuie să vândă patru zile”.

Alte măsuri se iau în ceea ce privește moralitatea sau buna reputație a vânzătorului, despre acesta se spune „să fie bine examinat, numai să nu fie vagabond (leneș-lézengő), ci cu proprietate (örökséges), dar înainte de a fi angajat să dea controlorului (vásár-bíró) 50 denari, iar acela care ar lăuda un vin sau ar huli altul, să fie pedepsit cu un floren, deasemenea să fie pedepsit și proprietarul de vin, care fără permisiune ar angaja un astfel de vânzător. Acela care ar cauza pagubă proprietarului, să fie obligat să restituie paguba imediat, iar dacă n'ar avea bani, să i-se vândă lucrurile. Fiecare trebuia să aibă o cupă bătrână (öreg kupa = un pint = 2 itție = 12 decilitre), 3 pâlnii (tölcser) și alte lucruri necesare vânzării vinului.

Ordonanțele anului 1595, art. 8. se ocupă din nou de vânzarea vinului. Nu era permisă vânzarea după orele 8 (seara), cine ar vinde și dup'acea să fie admonestat de decurion (tizedes), dacă totuși ar continua, să-l reclame căpitanului, iar acesta să-l denunțe sfatului.¹¹ Deasemenea era pedepsit și acela, care după ora menționată striga sau injura, precum și acei care duminica în timpul slujbei făceau beții, mai ales dacă sunt necăsătoriți și n'au proprietate în oraș (rideg legény). Feciorii cari bătea crâșmele, precum și fetele care stăteau la casa cuiva lenevind, deasemenea erau închiși în calodă.

Cele mai interesante sunt însă, dispozițiunile din acelaș an privitoare la vânzarea diferitelor lucruri pe piața Clujului. Din ele putem cunoaște cam ce fel de articole se vindeau pe acea vreme și care erau normele în legătura cu desfacerea lor. Astfel din punc-

¹⁰ Colivie (kalitka) era o cușcă făcut din laturi, așezată în loc public, unde erau închiși cei pedepsiți. Deobicei era în legătură cu ea și caloda (kaloda), în care era strâns grumazul sau picioarele acelora, care săvârșeau acte mai reprobabile.

¹¹ Se vede că orașul din punct de vedere edilitar și polițienesc era împărțit în căpitanii și decurii (tized).

tul de vedere al istoriei economice sunt cele mai importante. Înainte de toate se stabilește, că niciun negustor străin sau extern să nu poată vinde niciunfel de articol oamenilor străini sau din afară, ci numai locuitorilor din Cluj, exceptând zilele târgului de țară (sokadalom).

Dispozițiunile de mai sus sunt cuprinse în instrucțiunile date controlorilor piețelor (vásárbirák), unele din ele sunt foarte caracteristice pentru acele vremuri, altele sunt identice cu cele de azi sau cu cele din timpurile foarte apropiate de noi. Mercurea nimeni nu putea cumpăra în piață vreun articol pentru a-l vinde cu câștig, ci numai cetățenii orașului pentru nevoile lor. Joia deasemenea niciun străin nu putea cumpăra pentru negoț numai după orele opt, atunci când erau arborat steagul.¹² Nici vite nu putea cumpăra nimeni înainte de ora amintită, afară de măcelari.¹³ O dispoziție, care ne aduce aminte apucăturile unora de azi pentru a sabota prețurile maximale era „deoarece piața obișnuită (are locul ei), deaceea nimeni cu niciun scop de a cumpăra să nu iase din oraș, înaintea lor (a vânzătorilor) pe drumuri, pentru a cumpăra grâu, ovăș, orz, orice fel de cereale, nici găini, găște sau orice, dacă cineva ar cumpăra ceva, controlorul pieții să-le poată sechestra”. Dumineca nu se putea vinde nimic până după terminarea predicei și a slujbei, nici să deschidă poarta (prăvăliei), dar un om de frunte sau persoană oficială să intre cu știrea judeului orașului.¹⁴

La 1592 în privința Duminecii se spune „s’a hotărât că deoarece D’zeu sub poruncă aspră dorește să fie sfințite Duminicile, în oraș au fost violate (megvioláltatott), mai cu seamă din partea căraușilor”, deaceea se stabilește că deacum înainte niciun cărauș să nu meargă pentru a transporta grâu sau fân nici lemne din

¹² Steagul era semnul liberării pieții.

¹³ În privința aceasta sunt multe hotărâri ale dietelor din anii 1571—1597. Cf. și Aprobate constitutiones III, 51, I.

¹⁴ Apr. const. I, 12. spune „Sărbătorile de Duminică sau a șaptea zi (ca ziua a șaptea ordonată de dumnezeu, care pe acea vreme se numea Sâmbăta și în locul căreia în testamentul nou i-se zice Duminecă în biserica creștină) să fie sfințită, deasemenea cele trei sărbători însemnate introduse în biserică să-se țină și în acelea să fie cinstit serviciul divin.” ibid. V. ed. 51. Despre cele trei mari sărbători (Crăciun, Paști, Rusalii) despre Duminecă se spune „deacea este lucru vrednic că în acele zile nimeni nici el însuși, nici slujile sale să nu fie constrânși la muncă de robotă, care poate fi evitată și să nu țină cununii cu, atât mai mult să nu fie și să nu sloboadă în acele zile târguri (sokadalmak), firma, (emblema) de pe crâșme să fie retrasă și până la sfârșitul predicei de după amiază (déllyesteli, de la vecernie) să nu fie admiși oameni în crâșme ca să bea vin, la case totuși și la locuri de sălaș ale oamenilor străini, în mod convenit să se poată da vin”.

pădure (erdőhordás), nici acasă să nu le clădească „ci precum a poruncit D'zeu lui însuși, slugilor sale și vitelor sale a ținea sărbătorile”, pedeapsa era foarte mare, 10 floreni, înafară de cazul că ar fi în năcaz cineva el însuși sau căruța sa (nyavalyája vagy ómagának vagy szekérének) și aceasta să fie publicat de jude.

Dumineca și în alte zile de sărbătoare, fiecare negustor trebuia să țină închisă prăvălia, nu puteau vinde nicăeri în hotarul Clujului.

Lemne, pari, fân, trebuia fiecare om să vândă înaintea porții și pân' atunci să nu le poartă înăuntru, pănăcând n'au fost vândute (plătite).

Negustorii din Brașov, Lugoj sau Caransebeș sau din oricare parte, dacă ar aduce spre vânzare pește sau țipari (csik)¹⁵ sunt obligați a vinde trei zile întregi cu butoaiile desfundate, dar numai cu deamănuntul, cine ar vinde sau ar cumpăra cu ridicata (számosan) să fie aspru pedepsit cu luarea peștelui, din care două părți să fie a sfatului.

Vedem că pe acele vremuri se vindea mult pește pe piața Clujului, era deci, un aliment de frunte al populației nevoiașe, deaceea, precum am văzut, orașul oprea vânzarea lui cu ridicata.

Deasemenea, acei cari aduceau spre vânzare prune, mere, nuci sau alte fructe, pe sănii și care, erau obligați a vinde până a treia zi și numai cu deamănuntul. Putem deci constata, că și aceste erau cumpărate foarte mult de populația mai săracă.

O obligație de seamă a controlorilor era verificarea măsurilor pe cari le întrebuintau vânzătorii, măcelarii, negustorii de pește, vânzătorii de stofe (posztómetszők). Celor găsiți vinovați li-se lua măsura și dădeau controlorului 1 floren.

Se vindea pe piața orașului în mare cantitate și pește sărat, care se aducea cu care numeroase, deoarece se spune că controlorul să nu ia de la un car decât un pește mijlociu, iar dela țipari de fiecare butoi se lua un eitel.¹⁶

Controlorii piețelor supravegheau și măcelăriile. Instrucțiunile spun să fie cu băgare de seamă ca controlorii cărnii (látómesterek) să-și facă datoria, ca să fie în măcelării carne bună, în cantitate suficientă, iar acei controlori ai cărnii care vor fi neglijenți în serviciu să fie reclamați sfatului.

Al doilea capitol al menționatei instrucțiuni se ocupă de vama din piață. Se spune între altele „precupețele (kofa) sau brutarii

¹⁵ În unele regiuni numit pișcar.

¹⁶ Eitel sau eitely = iția, după măsurile de azi 6/10 litri, Pariz-Pápai o traduce cu iusta, media, catula, v. o. c. p. 343, n. I.

Apr. Const. III, 45, I spune că toate măsurile (eitel, vica, chiubla, șing, font, majă etc.), să fie socotite după cele din Cluj.

să nu plătească nimic.” Se vede că era încurajat comerțul, desfacerea, articolelor de prima necesitate. Dar, dacă se aduceau fructe cu carul atunci controlorul să ia dela fiecare car 2 bani, înafară de carele din Turda și Dej.¹⁷

Românii dela sate obișnuiau să aducă pe piața Clujului coveți, astfel se spune, că cei ce le aduc în spate nu plătesc nicio vamă, iar cei cari le poartă pe spinarea calului (loterbe) să dea câte un ban.

Românii din satele apropiate vindeau pe piață și slănină, căci se precizează că dela o slănină sau mai multe să dea doi bani.

Cine aducea spre vânzare loșnoc¹⁸ sau cergă (cserge, cuvânt luat din limba română) purtate pe cal dădea ca vamă 2 bani.

Cari vindeau ouă de găină (tyukmon) plăteau un ou. Se aduceau spre vânzare și nuietele de salcie (fwet),¹⁹ dela un car se luau doi bani, cine aducea în mici legături (marokkal) două legături.

Dela scânduri deasemenea se dădeau doi bani. Se repetă dispozițiunile privitoare la vânzarea țiparului. Se adaogă la cele din anul precedent că dela două jumătăți de buți să dea tot un pește.

Cine aducea la târg ulei, adică un car încărcat cu vase să plătească o copâie (köpéce) mică și nu mai mult.

Precum am văzut, măsurile erau sigilate și pentru aceasta de fiecare măsură se plăteau doi bani. Orașul avea măsurile lui, pe care le dădea spre întrebuințare în schimbul uni taxe de doi bani de măsură. Cine se folosea de măsură străină (nesigilată) era expus ca controlorul să o ridice și să o distrugă, iar dacă se adeverea că a fost falsă se sechestra tot ceea ce s'a măsurat cu ea, până la un chiubăl (patru feldere, circa o majă).

Uneori se aduceau spre vânzare cereale amestecate, deaceea ordonanța spun că cine ar vinde cereale despre care se constată că jumătate este ovăs sau care dedesupt (pe fundul sacului) este de proastă calitate și acele cereale să le poată ridica controlorul.

Oamenii care aduceau în piață cu carul caș, unt, lână trebuiau să dea deasemenea doi bani. Se precizează că numai dacă este

¹⁷ Locuitorii, acestor orașe, fiind nobili, nu plăteau vamă, cf. Apr. C. III, II, 16.

¹⁸ Losnok-ul era o pătură groasă țesută din lână de oaie sau de capră, cu fire lungi, din care se fabricau gube sau tundre (un postav gros din lână de oaie, in sens figurat și mantaua confecționată din această stofă).

¹⁹ Se întrebuințau la împletirea coșurilor sau serveau ca material pentru legat (o. c. p. 200, n. I).

sătean, adică producător, să dea atâta, se vede că revânzătorii plăteau mai mult.

Se vindea și piele pentru opinci, se plătea vamă dela o piele întreaga sau dela o jumătate, câte un ban.

În timp de târg de țară (iarmaroc) aduceau piei de opinci cu carul, atunci plăteau doi bani, se precizează și de astădată că după carele celor din Dej și Turda nu se plătea.

Întâlnim la 1585 unele dispozițiuni foarte necesare căci stabilesc prețul muncii prestate. Firește atunci o făcea sfatul orașului, prin organele sale. Era fixată plata muncitorilor dela vii, nimeni nu avea voie să plătească mai mult, nici, cum făceau unii, că le dădeau și de mâncare. Presupunem că muncitorii de la vii erau foarte căutați, deaceia unii proprietari de vii căutau să-i atragă dându-le și de mâncare.

Articolele anului 1587 se ocupă de meseriași, de înscrierea lor în cartea orașului, se tratează mai ales de meseriași (mives emberrek) tineri căsătoriți. După ce își pun întrebarea dacă n'ar trebui cuprinși și ei în regulamentul negustorilor, stabilesc următoarele: „persoana care trebuie să fie înscrisă, mai ales meseriași, să se prezinte la sfatul de jos (camera de jos?) și împreună cu persoanele oficiale aici de față să-și prezinte certificatul, că sunt din bună familie (jámbor nemzetségéröl való levelet), întâi să fie jurați că vor fi credincioși și supuși principelui țării și sfatului juzilor în viața întreagă și în bine și în rău (mind jó, mind gonosz szerencsének idejében), apoi că vor observa și păstra toate poruncile bune și dispozițiunile sfatului, toate legile și libertățile vechi ale patriei noastre și le va primi și suferi cu supunere și apoi că nu se va întovărăși (társalkodik) cu oameni din orașe, sate și țări străine sub nici o formă... aceste fiind așa și jurat pe aceste cel care trebuia să fie înscris, dând drept sfatului și plătind după starea sa, dacă este bogat mai mult, dacă este sărac, mai puțin, să fie înscris în cartea orașului împreună cu persoanele oficiale (fő személyek) care stăteau lângă el”.

Aceste dispozițiuni cuprind în afară de negustori (áros rend), și meseriași „comunitatea mai multor țărani săraci, care ară și muncesc câmpul”.²⁰

²⁰ La 1595 se iau noi hotărâri în privința meseriașilor, art. III repeta dispozițiunile din 1587, cu privire la modalitățile înscrierii în listă a meseriașilor tineri căsătoriți, art. IV atrage atențiunea căpitanilor și decurionilor să fie cu băgare de seamă la acei care nu sunt înscrși în corporații, fiind străini, dar care prin căsătorie au ajuns proprietari de case (rideg személy). Aceste persoane să fie aduse înaintea sfatului, să fie examinate conform hotărârilor anterioare, apoi să

La 1593 sfatul orașenesc ia măsuri împotriva luxului și spune astfel: „orașul nostru văzând aici în acest oraș luxul atât în rândurile bărbaților, cât mai ales al femeilor... Pe cine ar vedea că el însuși sau soția, sau copilul poartă sau face pe cineva să poartă îmbrăcăminte scumpe nepotrivite stării sau sărăciei lor, adică granat, scarlat, atlas, camocat sau gerezna²¹ și multe bijuterii de argint și, de aur, cunună de mărgele de aur”, pedeapsa luxoșilor era foarte potrivită și logică, astfel, că ar putea fi aplicată și în timpurilor de față „cât impozit ar merita, cu de două ori atâta să fie împuși”.²²

Cine ar călca dispozițiunile acestea, să fie dat publicității, la întâia a lunii sau Joaia sau Dumineca, cum se face și azi cu o anumită categorie da saboteuri.

Multe plângeri erau împotriva meseriașilor, deoarece mulți din ei nu respectau prețurile fixate de oficialitate (limitatio),²³ astfel în ordonanțele din 1592 cetim „înțeleg domnia lor juzii că ar fi mulți așa de recalcitranți (engedetlen), oare n’ar vrea să procedeze (procedálni) în conformitate cu limitatio, ci pe ascuns (titkon alattomban) și fățiș fac împotriva-i” deacea hotărâsc „că toate categoriile de meseriași (minden rendbeli miveș) să fie obligat a observa limitatio”. Se dă autoritate întregă judeului de a pedepsi fără alegere „pe acei cari vor fi aflați în contimacie și să-i constrângă a observa limitatio”.

În anul 1595 se reglementează fabricarea berii, se vede că alături de vin se consuma multă bere. Ordonanța din anul amintit spune: „iar berea s’o fiarbă cetățeni ai orașului, dar s’o fiarbă bine și să nu dea măsura (eitel) mai scumpă decât doi bani, berea s’o fiarbă pânatunci, nici să n’o înceapă, ci mai întâi controlorii piețelor să stabilească (meghintezék?) dacă valorează doi bani sau nu”. Este interesant că sfatul amintește și acea că mai înainte nu orice

fie înscrisi. Căpitanii și decurionii care ar dovedi neglijență în privința aceasta, să fie aspru pedepsiți. Repetarea acestor dispozițiuni dovedește, că în realitate multă lume se așeza în oraș fără să fie înscrisă în registru, deci fără a plăti dare, ceea ce însemna o mare pagubă pentru oraș.

²¹ Gerezna după Bartal amphimallum, losnok lănos pe ambele părți, de două ori gereznamante manta îmblănită pe amândouă părțile, ib.

²² Cu puține schimbări stilistice a fost înnoită aceasta dispoziție la 1603 Oct. 4 în adunarea celor o sută de orășeni, o. c. p. 240, n. I.

²³ Limitare (maximalizarea) prețurilor articolelor industriale se făceau de către diete pentru toată Transilvania, ex. 1556 dieta din Cluj, 1560 dieta din Aiud (limitatio foarte lungă și interesantă), deasemenea în numeroase diete se cere observare prețurilor fixate ex. 1572, 1592, 1595, 1596 etc. Cele ale articolelor alimentare, firește, precum și azi, cu puțină excepție, cădea în sarcina orașelor.

cetățean avea voie să fiarbă bere, ci numai maestrul de la spital (ispotályi mester),²⁴ da acuma fiind mai mare nevoie de bere (ez mostani szükséget tekintve) se admite orice cetățean. În ce privește vânzarea berii din miere (méhser) se stabilește, că o măsură (eitel) să fie vândută cu cel mult zece bani, cine ar vindea-o mai scump, să fie pedepsit cu zece floreni.

În același an se aduc hotărâri detaliate cu privire la vânzarea cărnii, hotărâri care au fost acceptate, cași în alte orașe, și de cele două categorii de măcelari (nu se spune care sunt acele două categorii) de fiecare personal în fața sfatului și au întărit hotărârea și cu sigilul lor (consentialtanak és sigillatim ratifikálták). Se stabilește că dacă macelarul ar cumpăra vite în hotarul Clujului, să nu le poate mâna nicăeri, nici în oraș, nici în alt loc, până când controlorul cărnii (látó vagy bélyegző mester) nu o va sigila. Măcelarul nu putea vinde altui negustor de vite (numit teoser, de aici tușerul românesc din unele regiuni), sub pedeapsa pierderii măcelăriei, sau chiar a meseriei, dacă ar cumpăra în altă parte vite și le-ar mâna pe hotarul Clujului, pentru a fi îngrășate și „măcelarul le-ar vinde negustorului și nu le-ar tăia, în acelaș fel să rămână pierderea meseriei.” Putea să vândă însă vitele cumpărate în afară de oraș și duse spre îngrășare tot în loc străin, totuși, dacă vitele sigilate n’ar asigura nevoile orașului și aceste vite trebuiesc aduse la măcelării. Reiese din aceste dispozițiuni, că orașul și pe acele vremuri, cum este și azi, se îngrijea cu toate mijloacele de aprovizionarea cu carnea a cetățenilor.

În acelaș timp măcelarii cer orașului, să poată vinde iarna vitele cumpărate în altă parte și ținute în oraș cu fânul lor, orașul decide însă, că „deși măcelarul adună și poartă acasă fânul cu bani scump și cumpără și dela alții cu bani, nu în cinste ajunge la el ca vara la iarbă pe câmp” dacă n’ar putea tăia alți boi buni să fie obligați a tăia și aceste vite. Cei care n’ar observa aceste reguli să-și piardă măcelăria, dar să nu poată fi nici asociați (mészáros társa éltetője) cu alții.

Se alegeau doi controlori ai cărnii (látó mester), unul ungar, altul sas, care trebuiau să controleze dacă se observau hotărârile de mai sus, ei sigilau vitele și carnea, supravegheau pe măcelari, răspundeau de buna calitate a cărnii pusă în vânzare.

Unii negustori din Cluj erau dornici de câștig prea mare și pe acele vremuri. După ce cumpărau mărfurile dela negustorii greci sau din altă parte cu ridicata, pe un preț convenabil, le vin-

²⁴ Se vede că la început era considerat medicament.

deau cu deamănuntul sărăcimii mult mai scump, iar ca să poată face acest lucru, nu tolerau în oraș pe acești negustori străini mai mult de a treia zi. Din cauza aceasta cetățenii cu mijloace mai reduse sufereau foarte mult. Orașul se simțea obligat, precum ne arată dispozițiunile din anul trecut, a lua măsuri pentru apărarea celor nevoiași, reamintește hotărârile din ani precedenți căci spune „grecii și alți negustori să poată veni liber și nu până a treia zi, ci o săptămână să poată vinde, cu toate acestea, când vin, să nu cuteze a deschide prăvălia imediat, ci mai întâi să fie obligați a da de știre birăului (judelui) și atunci domnul birău chemând pe controlorii piețelor le pune în vedere lucrul de care să se țină”.

Se repetă și de astădată că negustorii străini să poată vinde numai orășenilor.

Vedem că și în veacul XVI orașul căuta cu orice prilej să apere interesele celor mulți dintre cetățeni, a acelor cu posibilități mai reduse.

Pe acea vreme, 1592, mulți cetățeni aveau vii în hotarul comunelor Feneș și Mănăstur sau la marginea hotarului Clujului cătră comunele amintite. Se vede că în viile acestor cetățeni se producea mai bun vin decât în viile locuitorilor din comunele menționate, deacea cetățenii clujeni aveau obiceiul, că după ce transportau vinul lor propriu la Cluj, să cumpere pe bani must mai slab, deci mai eftin, de la locuitorii comunelor amintite și din acesta dădeau dișma cătră oraș. Inafară de aceasta unii cetățeni clujeni obișnuiau să ridice teascuri la hotarele comunelor mai sus pomenite și tescuiau cu ele în parte pentru locuitorii comunelor indicate și aduceau la Cluj spre vânzare de aceasta vin străin. Deacea orașul dispune, că deacum înainte nimeni să nu dea dișmă din mustul cumpărat dela feneșeni și mănăstureni ci din via lui proprie, nici să nu tescuiască cetățenii clujeni struguri pentru cei amintiți sub pedeapsa pierderii capului și a averii.

Reiese din cele de mai sus că în veacul XVI erau foarte răspândite viile spre Feneș și Mănăstur, ceeace, nu este cazul în timpul de față. Este foarte interesantă motivarea dispozițiunilor privitoare la vin și teascuri: abuzurile sunt considerate ca acte îndreptate împotriva libertății orașului, deacea se spune: „deoarece am obișnuit a ne păstra toate libertățile cu tărie prin pedepse, libertatea iarăși numai așa poate rămânea ca să nu sufere niciun lucru sub nicio formă precum s’ă întâmplat pânacum cu unii cetățeni.....”

În legătură cu viile încă la 1589 s’a stabilit că cine are vie în grădina, lângă casă, dacă ar avea numai cincizeci, șasăzeci sau

șaptezeci de vedre de vin numai, nu trebuie să dea dișmă. Constatăm că în anul menționat sfatul orășenesc încuraja pe cetățeni să-și sădească vii pe lângă casă, pentru a înfrumuseța orașul.

Pela sfârșitul veacului, la 1592 se iau unele dispozițiuni cu privire la datorii, spunând că cine și-a amanetat casa sau via sau moșia sau argintul sau aurul și execuția să-se facă asupra acestor lucruri.²⁵ Că nu cumva să creadă cineva că aceste măsuri sunt îndreptate împotriva sărăcimei adaugă „și cu aceasta nu dăm pri-lej cetățenilor săraci să fugă din oraș la nemeși străini”.

Dispozițiunile orașului Cluj cu privire la vânzări și cumpărări în veacul XVI ne arată că viața economică în ceea ce privește cele mai necesare alimente sau lucruri se desvolta și pe acele vremuri aproape ca și azi. Vedem deasemenea că orașul nu neglija nicio clipă acest compartiment al vieții, în acelaș timp se străduia totdeauna să apere pătura mai nevoiașă a cetățenilor contra negustorilor care căutau să realizeze câștiguri exagerate, în privința aceasta normele sunt identice cu cele de azi. Este aceasta o dovadă că viața economică n'a putut fi nesocotită niciodată, căci este izvorul sau temelia întregei activități umane.

²⁵ Citează principiul juridic din dreptul roman „volenti non fit iniuria et communis quoque iustitia unicuique quod suum est reddi iubet (cf. stat, Cluj 1597 n. I; 1596 Nov. 30 art. 12 dieta din Alba-Iulia, Apr. Const. III, 11. 2. etc.